

Analysis of the spatial effects of the presence of immigrants in Sistan and Baluchistan province in the Rural around Feyzabad

Mahmoudreza Mirlotfi¹ , Zahra Mehdizadeh², Hamid Heydarimokar³

1. (Corresponding Author) Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Zabol, Zabol, Iran
Email: mirlotfi@uoz.ac.ir

2. Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Zabol, Zabol, Iran
Email: mahdizadehz48@gmail.com

3. Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Zabol, Zabol, Iran
Email: hamidheidary@uoz.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

26 November 2024

Received in revised form:

20 February 2025

Accepted:

1 April 2025

Available online:

6 May 2025

Keywords:

Rural Migrants,
Sistan and Baluchestan
Migrants,
Spatial Effects of
Migration,
Fayzabad Villages,
Mahvelat.

ABSTRACT

Investigating the spatial effects of interprovincial migrants in the destination lands is of great importance in rural planning. For this reason, the present study aims to determine the spatial effects of the presence of rural migrants from Sistan-Baluchestan province in the villages surrounding the city of Feyzabad in Mahvelat county. This study is based on a descriptive-survey method and is practical in terms of its purpose. Documentary and field methods were used to collect information. The statistical population of this study is 5304 households of native and migrant residents in 9 villages in the city of Feyzabad. The sample size of the study was determined based on the Cochran formula of 358, and considering the 6% migrant population, 337 native households and 21 migrant households were randomly selected as research samples. Descriptive statistics (mean, percentage, and standard deviation) as well as inferential tests, including a one-sample t-test and analysis of variance (ANOVA) in SPSS software, were used to analyze the data. The t-test results showed that the impact of the presence of immigrants on the spatial dimensions of the studied villages was higher than the theoretical median of 3. Among them, the economic dimension had the highest spatial effect, with an average of 3.51, and the physical dimension had the lowest spatial effect, with an average of 3.26. The results of the variance analysis also showed differences in spatial effects at the level of the villages studied. In addition, the Spearman test results indicate a direct (0.789) and significant (sig. = 0.000) relationship between the number of immigrants and the spatial-physical expansion of the studied villages.

Cite this article: Mirlotfi, M., Mehdizadeh, Z., & Heydarimokar, H. (2025). Analysis of the spatial effects of the presence of immigrants in Sistan and Baluchistan province in the Rural s around Feyzabad. *Human Geography Research Quarterly*, 57 (1), 17-32.
<http://doi.org/10.22059/JHGR.2025.371472.1008672>

© The Author (s)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

In general, the presence of migrants has an impact on the economic, social, physical, and environmental dimensions of the destination areas. One of the forms of population dynamics in Iran is interprovincial migration, in which most provinces have created the Iranian migration flow by sending migrants and some by receiving migrants. Sistan and Baluchestan, being at the bottom of the country's development ranking tables and the emergence of environmental problems, especially in the water sector, in recent decades has led to the expansion of outbound migration. Among the destinations of interest for migrants are the villages of Feyzabad County and Khorasan Razavi Province. The presence of migrants in these villages has had various spatial effects. In this regard, the present study seeks to answer the following questions:

-The presence of rural migrants from Sistan and Baluchestan Province has had the most significant impact on which spatial dimension of the villages surrounding the city of Feyzabad?

-What is the relationship between the presence of rural migrants from Sistan and Baluchestan Province and the spatial-physical expansion of the villages surrounding the city of Feyzabad?

Methodology

The nature of this research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method and nature, and documentary and field methods were used to collect information. To assess the extent of the impact on the spatial dimensions of villages, native households (as the control group) and immigrants in 9 villages (Hematabad, Abdolabad, Hassanabad, Kheirabad, Mehneh, Fathabad, Miandeh, Jannatabad and Shamsabad) were considered. The same conditions of the two groups in terms of rural space and lifestyle will show a difference that indicates the extent of the spatial impact of each group. The statistical population of this research for the two groups of native and immigrant residents is 5304 households living in 9 villages with immigrants from the functions of Feyzabad in the central part of Mahvelat

county. By confirming the normal distribution of the data, descriptive statistics (mean, percentage, and standard deviation) and inferential tests in the form of a one-sample T-test and analysis of variance (ANOVA) were used in SPSS software to analyze the data. Using a one-sample T-test, each spatial dimension was compared, and the spatial effects of the presence of immigrants in the studied villages were analyzed using the analysis of variance test.

Results and discussion

The results of the t-test showed spatial effects in all four dimensions above with a value higher than the theoretical median of 3. In this regard, the highest effect level was related to the economic dimension (3.51), and the lowest level was related to the physical dimension (3.26), which had a significance level of less than 0.01. The study of the indigenous and immigrant communities living in the villages under study also confirms the spatial effect of the presence of immigrants in the villages with a mean of over 3 and a significance level of less than 0.01 for the assumption of inequality of variance in the Levin and t-tests. To accomplish this, the influential components of the space of the studied villages in economic, social, environmental, and physical dimensions were identified and evaluated with appropriate tests. Most migrations in different regions of the world have been hierarchical from bottom to top or from small to large settlement centers. The present study is about the spatial impact of rural migrants who go from one province's lower regions to another province's lower regions or villages. The findings of the study indicate the spatial impact of these migrants on different dimensions of the destination villages.

Conclusion

According to the research findings, the presence of rural migrants has the most significant impact on the economic spatial dimension of the studied villages, followed by the social, environmental, and physical spatial dimensions. In addition, the results of the Spearman test indicate a significant and positive relationship between the number of migrants living in villages and

the spatial-physical expansion of the studied villages.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

تحلیل اثرات فضایی حضور مهاجرین استان سیستان و بلوچستان در روستاهای اطراف فیض آباد

محمود رضا میرلطفی^۱ ✉، زهرا مهدی زاده^۲، حمید حیدری مکرر^۳

۱- (نویسنده مسئول) گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: mirlotfi@uoz.ac.ir

۲- گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: mahdizadehz48@gmail.com

۳- گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: hamidheidary@uoz.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	بررسی اثرات فضایی مهاجرین بین استانی در سرزمین‌های مقصد، دارای اهمیت فراوان در برنامه‌ریزی‌های روستایی است. به همین دلیل هدف پژوهش حاضر، تعیین اثرات فضایی؛ حضور مهاجرین روستایی استان سیستان و بلوچستان در روستاهای پیرامون شهر فیض‌آباد در شهرستان مه ولات است. این پژوهش بر پایه روش توصیفی - پیمایشی و از نظر هدف، کاربردی است. برای گردآوری اطلاعات، روش‌های اسنادی و میدانی به‌کاررفته است. جامعه آماری این پژوهش ۵۳۰۴ خانوار از ساکنان بومی و مهاجر در ۹ روستا از توابع شهر فیض‌آباد هستند. اندازه نمونه تحقیق بر اساس فرمول کوکران ۳۵۸ تعیین گردید و با توجه به آمار ۶ درصدی مهاجرین، تعداد ۳۳۷ خانوار بومی و ۲۱ خانوار از مهاجران به روش تصادفی به‌عنوان نمونه‌های تحقیق انتخاب شدند. از آماره‌های توصیفی (میانگین، درصد و انحراف معیار) و همچنین از آزمون‌های استنباطی شامل آزمون T تک نمونه‌ای، آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) در نرم‌افزار SPSS برای تحلیل داده‌ها استفاده شد. نتایج آزمون t نشان داد که میزان اثرگذاری حضور مهاجرین بر ابعاد فضایی روستاهای مورد مطالعه از میانه نظری ۳ بالاتر بوده است. در این بین بعد اقتصادی با میانگین ۳/۵۱ بیشترین و بعد کالبدی با میانگین ۳/۲۶ کمترین اثر فضایی را داشته است. نتایج تحلیل واریانس نیز نشان از تفاوت اثرگذاری فضایی در سطح روستاهای مورد مطالعه داشته است. علاوه بر این نتایج آزمون اسپیرمن حاکی از آن است که بین تعداد مهاجران و گسترش فضایی - کالبدی روستاهای مورد مطالعه ارتباط مستقیم (۰/۷۸۹) و معناداری (sig. = 0/000) وجود دارد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۱۲ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۲/۱۶	
واژگان کلیدی: مهاجرین روستایی، مهاجرین سیستان و بلوچستان، اثرات فضایی مهاجرت، روستاهای فیض‌آباد، مه ولات.	

استناد: میرلطفی، محمود رضا؛ مهدی زاده، زهرا و حیدری مکرر، حمید. (۱۴۰۴). تحلیل اثرات فضایی حضور مهاجرین استان سیستان و بلوچستان در روستاهای اطراف فیض‌آباد. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۷ (۱)، ۳۲-۱۷.

<http://doi.org/10.22059/JHGR.2025.381033.1008727>

مقدمه

به‌طور کلی حضور مهاجرین در ابعاد فضای اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی نواحی مقصد مهاجرت، اثرگذار است. جنگ، ناامنی، بیماری، قحطی، جست‌وجو برای امنیت و جایی برای زندگی بهتر، برای قرن‌ها دلایل مهم مهاجرت بوده‌اند در طول جنگ جهانی دوم، شمار بسیار زیادی از شهروندان اروپایی مجبور شدند که برای فرار از جنگ خانمان‌سوز و ویرانگر به‌جاهای دیگر مهاجرت کنند و این پدیده مهاجرت را به پیچیده‌ترین بحران‌ها تبدیل کرده است. در خاورمیانه نیز چنین اتفاقی افتاده و در حال رخ دادن است. جنگ و ناامنی این منطقه ثروتمند را به منطقه‌ای مهاجر فرست و فقیر تبدیل کرده است. به‌طور مثال جنگ سوریه حدود پنج میلیون و سیصد هزار نفر را مجبور به مهاجرت در داخل و خارج از کشور نمود (رحیم لی، ۱۳۹۶: ۲۵). همچنین مردم روهینگایی که برای فرار از خشونت و آزار، میانمار را به‌سوی کشورهای همسایه همچون بنگلادش، تایلند، اندونزی و مالزی ترک کردند. در منطقه صحرای آفریقا، میلیون‌ها نفر به خاطر فقر، از منطقه ساحل آفریقا به کشورهای نسبتاً برخوردار غرب آفریقا می‌گریزند. امروزه، نه‌تنها جنگ عاملی برای مهاجرت‌های انبوه است، بلکه خود مهاجرت‌های انبوه نیز می‌تواند عاملی برای جنگ باشد. پدیده مهاجرت، به‌عنوان معضلی پیچیده و سخت حتی پیش روی کشورهای توسعه‌یافته و به‌خصوص اتحادیه اروپا است (قدرتی فر و محمدی، ۱۳۹۷: ۱).

یکی از اشکال پویا شناسی جمعیت در ایران، مهاجرت بین استانی است که در قالب آن، اکثر استان‌ها به‌عنوان مهاجر فرست و برخی نیز به‌عنوان مهاجرپذیر جریان مهاجرتی ایران را ایجاد کرده‌اند. این جریان مهاجرتی در ایران نقش زیادی در شکل‌گیری باز توزیع فضایی جمعیت دارد. در تحلیل مهاجرت‌های بین استانی در ایران بایستی به تحلیلی در سطح کلان و به‌ویژه در ارتباط با درجه توسعه‌یافتگی استان‌ها و میزان برخورداری آن‌ها از منابع، امکانات، خدمات و سرمایه‌گذاری‌ها پرداخت. نابرابری استان‌های کشور از نظر سطح توسعه‌یافتگی و دریافت خدمات بر جریان مهاجرتی بین استانی و الگوهای آن تأثیرگذار بوده است. به عبارتی نوعی همبستگی بین سطح توسعه و مهاجرت بین استانی به سمت استان توسعه‌یافته‌تر وجود دارد. مهاجرت در اغلب موارد باعث توسعه‌نیافتگی مبدأ از یکسو و ایجاد مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مقصد از سوی دیگر می‌شود (محمدی یگانه و سنایی مقدم ۱۳۹۶: ۱۰۴). یکی تأثیرات مهاجرین در بعد کالبدی ایجاد مناطق حاشیه‌نشین است که خود در بعد امنیت اجتماعی، می‌تواند افزایش جرم و جنایت، کاهش احساس امنیت و افزایش شکاف بین طبقات را به وجود آورد (عبدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۷). همچنین مهاجران آسیب‌های اقتصادی بر نرخ اشتغال کوتاه‌مدت و بلندمدت جامعه میزبان می‌گذارند.

سیستان و بلوچستان با قرارگیری در انتهای جداول درجه‌بندی توسعه‌یافتگی کشور و بروز مشکلات زیست‌محیطی به‌خصوص در بخش آب در دهه‌های اخیر باعث گسترش مهاجرت فرستی شده است. همچنین جلوگیری از دادن حق‌آبه منطقه سیستان از طریق رود هیرمند به‌وسیله افغانستان و خشک شدن دریاچه بزرگ هامون، شدت مصائب منطقه را به حداکثر و زندگی روستائیان را به‌ویژه در شمال استان (سیستان) بسیار سخت نموده است، به‌طوری‌که ساختار اقتصاد روستاهای سیستان فرو ریخته است. این مسئله باعث گستردگی بیکاری جبری، کاهش بسیار شدید درآمدها و سطح کیفیت زندگی و فراگیر شدن فقر مطلق شده است و روستائیان را ناچار به مهاجرت‌های ناخواسته به سایر استان‌ها نموده است. از جمله مقاصد موردتوجه مهاجران روستاهای شهرستان فیض‌آباد استان خراسان رضوی است. وجود مهاجرین در این روستاها اثرات فضایی مختلفی را داشته است که لازم است محققان و برنامه ریزان در سطوح ملی و استانی به اثرات فضایی حضور آن‌ها به‌خصوص در نواحی روستایی توجه داشته باشند. در این راستا پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سؤال‌های زیر است: حضور مهاجرین روستایی استان سیستان و بلوچستان بیشترین اثر را بر کدام بعد فضایی روستاهای

پیرامون شهر فیض‌آباد داشته است؟ بین میزان حضور مهاجرین روستایی استان سیستان و بلوچستان و گسترش فضایی -کالبدی روستاهای پیرامون شهر فیض‌آباد چه رابطه‌ای وجود دارد؟

تاکنون در مورد مهاجرت‌های و ابعاد مختلف آن تحقیقات فراوانی صورت گرفته اما در زمینه مهاجران برون‌استانی و اثرات فضایی مهاجرت آنان بر روستاهای مقصد مطالعه‌ای جامع انجام نشده است. در این قسمت با بررسی پیشینه تحقیق، به بیان تحقیقاتی پرداخته شده که بیشترین قرابت معنایی را با پژوهش حاضر دارند.

ایولوز^۱ (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای با نام حرکات شاد؟ ارزیابی ارتباط بین رضایت از زندگی و نیت مهاجرت نشان داد افرادی که کمترین میزان رضایت از زندگی را دارند، بیشترین تمایل را نیز به مهاجرت نشان می‌دهند. گائو^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر مهاجرت جمعیت بر انتقال انتشار کربن فضایی در چین پرداختند و نتایج نشان داد که سهم مهاجرت در مناطق فرعی به دلیل توسعه نامتوازن اقتصادی منطقه‌ای و شدت کربن به‌طور قابل‌توجهی متفاوت است. هایگو^۳ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحت عنوان مهاجرت‌های اکولوژیک، مهاجرت به‌واسطه خشک‌سالی و تنش‌های اقلیمی، از تأثیر خشک‌سالی، قحطی و شروع تدریجی کمبود غذا بر مهاجرت و در نتیجه تخریب تدریجی محیط را بیان می‌کند.

ایم^۴ (۲۰۲۰) در مقاله تحت عنوان خشک‌سالی یک شوک بزرگ برای خانواده به این نتیجه رسیده است که برای خانوارهایی است که به کشاورزی وابسته‌اند، فرایند آهسته خشک‌سالی به‌طور بالقوه معیشت محلی و رفاه این خانوارها را تضعیف و توانایی حرکت و مهاجرت افراد را از بین برده و سبب آسیب‌پذیری بیشتر آن‌ها می‌گردد. یاو^۵ و همکاران (۲۰۲۳) در تحقیقی با عنوان تأثیر مهاجرت کشاورزان چینی از روستا به شهر بر استفاده از خانه‌های روستایی: تحلیل مدل آستانه، دریافتند که از دست دادن جمعیت روستایی به دلیل عملکرد همه‌جانبه عوامل طبیعی، اجتماعی و اقتصادی است و مقایسه تأثیر عوامل نشان داد که درآمد جمعی بیشترین تأثیر را در کاهش جمعیت روستایی داشته است. آمارو^۶ و همکاران (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای تحت عنوان نقش نابرابری‌های فضایی در تصمیم‌گیری‌های مهاجرت جوانان: شواهد تجربی از نیجریه دریافتند که مهاجران مقاصدی با رفاه بهتر، در دسترس بودن زمین، شدت فعالیت اقتصادی، مسافت‌های کوتاه‌تر و امکانات بیشتر شهری را ترجیح می‌دهند. وانگ^۷ (۲۰۲۳) در پژوهشی با نام فرار به حومه شهر: تأثیرات و فضاهای پر چالش روستایی دریافت که نگرش نگران‌کننده از مهاجرت «طبیعی روستایی» به دلیل عدم تطابق قابل‌توجه بین بازنمایی و واقعیت، تغییر کرده است. بدین دلیل پیشنهاد می‌کند که مکان‌های روستایی، فرصت‌هایی را برای جوانان فراهم می‌کند تا زندگی پر چالش روستایی را تجربه کنند.

فروتون (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای با عنوان تبیین جمعیت شناختی و اجتماعی تمایلات مهاجرت به خارج از کشور، دریافتند که میزان تمایل به مهاجرت به‌طور معنی‌داری تابعی از متغیرهای از قبیل احساس، امنیت، دین‌داری، هویت ملی، انگیزه‌ای اقتصادی و شغلی و ادامه تحصیل است. عباسپور و صباغ (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگی با میزان گرایش به مهاجرت از شهر خوی نشان دادند بین روابط اجتماعی و میزان انسجام در بزرگ‌سالان ۲۰ تا ۶۴ ساله شهرخوی و تمایل آن‌ها به مهاجرت درون‌مرزی از مبدأ شهر خوی همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

1. Ivlevs
2. Gao
3. Hugo
4. IOM
5. Yao
6. Amare
7. Wang

مجتبایی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی تحت عنوان؛ تأثیر مهاجرت بر تغییرپذیری انسجام اجتماعی به این نتیجه رسیدند که شاخص‌های انسجام اجتماعی مورد مطالعه در وضعیت مناسبی قرار داشته و مابقی شاخص‌ها از وضعیت مناسبی برخوردار نبودند. بهروزه و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان تحلیل مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مؤثر بر مهاجرت روستاییان با نقش میانجی دل‌بستگی مکانی (مورد مطالعه: شهرستان جیرفت)، به این نتیجه رسیدند که هرچقدر فاصله محل سکونت روستاییان تا شهر بیشتر و از سوی دیگر هرچقدر سرمایه اجتماعی در میان روستاییان کاهش یابد، مهاجرت به میزان زیادی افزایش می‌یابد.

شهبازین (۱۴۰۲) در تحقیقی تحت عنوان مهاجرت و شهرنشینی در کشور؛ ناپایداری جمعیت در مناطق مرزی؛ چالش‌ها و راهکارها، تأثیر مهاجرت و ناپایداری جمعیت در مناطق مرزی را بر امنیت سیاسی و ملی مهم می‌داند. در خصوص دلایل و اثرات مهاجرت‌ها تحقیقات زیادی صورت پذیرفته است و توجه به این پدیده در مبانی نظری و تحقیقات اندیشمندان از اهمیت بالایی برخوردار است. در عمده این دیدگاه‌ها، مقصد مهاجرت، سکونت‌گاه‌ها و شهرهای بزرگ‌تر بوده است. تحقیق حاضر نگاه تازه‌ای از مهاجرت و اثرات فضایی آن را به صورت استانی در بین نواحی روستایی مقصد نشان می‌دهد.

مبانی نظری

مهاجرت‌های بی‌رویه روستایی به عنوان یکی از معضلات اساسی در کشور، اثرات منفی بسیار در مبدأ و مقصد مهاجرت دارد. امروزه یکی از دغدغه‌های اساسی، کنترل مهاجرت بی‌رویه، حل معضلات و کاهش عوارض سوء مهاجرت در نقاط روستایی است. در دهه‌های اخیر، تفاوت سطح زندگی، یافتن شغل و درآمد بیشتر، استفاده از امکانات آموزشی، بهداشتی و تفریحی بیشتر، جزو انگیزه‌های عمده مهاجرت از روستاها بوده است (علی بیگی، ۱۳۹۵: ۸۷).

مهاجرت به معنی اخص کلمه، مهم‌ترین نوع تحرک جمعیت می‌باشد که عبارت است از: جابجا شدن دسته‌جمعی یا انفرادی انسان‌ها به طور دائم و بدون قصد بازگشت به مبدأ (جوان، ۱۳۸۳: ۳۱۵). بایستی گفت که مهاجرت‌های روستایی انگیزه‌های متفاوتی دارد، زیاد بودن باروری در نواحی روستایی و در نتیجه رشد سریع‌تر عرضه کار در مهاجرت‌ها مؤثر است. با رشد جمعیت، بهره‌دهی در نواحی روستایی سریع‌تر از نواحی شهری پایین می‌آید. زیرا بهره‌دهی روستایی به معنای افزایش تفاوت درآمدهای روستایی و شهری است که بر شتاب مهاجرت به روستاها می‌افزاید. این نگرش، مهاجرت‌های روستایی را عمدتاً به دلیل نبود فرصت‌های شغلی در مورد روستاها و دسترسی به شغل و درآمدهای انتظاری و منافع ناشی از آن و در واقع تابعی از عوامل اقتصادی می‌داند. دیدگاه‌های اجتماعی بی‌آنکه از نقش عوامل اقتصادی در مهاجرت غفلت کنند، آن را تنها عامل برانگیزاننده مهاجرت‌ها نمی‌دانند و علاوه بر عامل ارادی، انگیزه‌هایی چون تحمیل یا عدم تحمیل شرایط زیستی، تشکیل خانواده و الحاق به آن، تمایل به زندگی در نقاط خاص و زمینه‌های قومی، فرهنگی و مانند آن را نیز در مهاجرت‌های روستایی- شهری دخیل می‌دانند (اذانی و بوستانی، ۱۳۹۲: ۹۵).

مایکل تودارو^۱ مهاجرت شدت یافته از روستا را پدیده‌ای اقتصادی می‌داند و با بیکاری تصمیم به مهاجرت منطقی به نظر می‌رسد. دومین عنصر الگوی مزبور میزان احتمال موفقیت هر مهاجر در به دست آوردن شغل است. بررسی فراگرد مهاجرت با رهیافت درآمد انتظاری یا دائمی است، که در آن درآمد انتظاری هم به پرداخت دستمزد به کارگر مربوط می‌شود و هم به میزان احتمالی بستگی دارد که وی بتواند شغلی به دست آورد (سبکتکین و دیهول، ۱۳۸۹: ۲۷۲).

1. Todaro

نظریه عوامل میانی اورت، اس، لی^۱ به تئوری جاذبه و دافعه^۲ معروف است. بر این اساس که اگر برآیند عوامل برانگیزنده و بازدارنده مثبت باشد، مهاجرت در فرد ایجاد می‌شود و فرد حرکت خود را از مبدأ به مقصد آغاز می‌کند (پاپلی‌زیدی و ابراهیمی، ۱۳۸۱: ۱۶۸) لی در عین دقتی که در تفکیک منشأ عوامل مؤثر در تصمیم‌گیری‌های مهاجرتی به عمل آورده است، نیروهای دافعه را به روستا و جاذبه را به شهر محدود نکرده و در هر مورد به عوامل دافعه، جاذبه و خنثی اشاره نمود (تقوی، ۱۳۷۶: ۶۳). در راستای نظریه نلم (مهاجرت به مثابه یک راهبرد) به عقیده روان‌شناختین^۳، مهاجران به مناطق دارای فرصت‌های اقتصادی بیشتر نقل مکان می‌کنند. وی بر آن است که عوامل اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی، فرد مهاجر را به سوی مهاجرت جلب می‌نماید و عوامل نامطلوب اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی او را از محل اقامت خویش دفع می‌کنند. انسان مهاجر به مثابه علت این پدیده اقدام خود را در چارچوب اصل فایده - هزینه ارزشیابی می‌کند (زارعی ابیانه و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۶۶). در نتیجه مهاجرت رخدادی گزینشی است و مهاجران نمونه تصادفی از جمعیت مبدأ نیستند (صادقی و امانی، ۱۴۰۲: ۱۳۹).

روش پژوهش

ماهیت این پژوهش از حیث هدف کاربردی و به لحاظ روش و ماهیت توصیفی - تحلیلی بوده، که برای جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. برای ارزیابی میزان اثرگذاری بر ابعاد فضایی روستاها، خانوارهای بومی (به عنوان گروه شاهد) و مهاجر در ۹ روستا (همت‌آباد، عبدل‌آباد، حسن‌آباد، خیرآباد، مهنه، فتح‌آباد، میاندهی، جنت‌آباد و شمس‌آباد) در نظر گرفته شده است. شرایط یکسان دو گروه در ابعاد فضای روستایی و سبک زندگی هر کدام از آنها، تفاوتی را نشان خواهد داد که بیانگر میزانی از اثرگذاری فضایی هر گروه است. جامعه آماری این پژوهش برای دو گروه ساکنین بومی و مهاجر، ۵۳۰۴ خانوار ساکن در ۹ روستای دارای مهاجر از توابع شهر فیض‌آباد در بخش مرکزی شهرستان مه ولات است. از کل ساکنین، ۴۹۸۶ خانوار بومی و ۳۱۸ خانوار مهاجر هستند. بر اساس فرمول کوکران (مقادیر در نظر گرفته شده در فرمول برای p و q ، ۰/۵ و برای واریانس ۰/۸۱)، اندازه نمونه تحقیق در کل ۹ روستا که دارای دو گروه مهاجر و بومی هستند، ۳۵۸ مورد تعیین گردید که بر اساس درصد خانوارهای بومی (۹۴ درصد) و مهاجر (۶ درصد) تعداد ۲۱ خانوار از مهاجران و ۳۳۷ خانوار بومی به صورت تصادفی انتخاب و داده‌های پرسشنامه با حضور مرد یا زن خانوار جمع‌آوری گردید. پرسشنامه محقق ساخته (۱۱۰ سؤال در ۴ بخش اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی فضایی) بر اساس مبانی نظری تحقیق، نظر صاحب‌نظران، مشخصات و ویژگی‌های محدوده مورد مطالعه طراحی گردید. سطح سنجش پرسشنامه طراحی شده طیف لیکرت ۵ سطحی بود. اعتبار و روایی ابزار گردآوری اطلاعات (پرسشنامه) به وسیله اساتید و خبرگان تأیید شد. جهت سنجش پایایی گویه‌های تحقیق از آماره آلفای کرونباخ استفاده گردید که خروجی آزمون برای ۱۰ درصد پرسشنامه تکمیل شده در دو گروه نشان داد پایایی مؤلفه‌های تحقیق در بعد اقتصادی (۰/۸۵۷)، در بعد اجتماعی (۰/۸۱۵)، در بعد زیست‌محیطی (۰/۷۶۵) و در بعد کالبدی (۰/۷۹۵) در سطح بالایی قرار دارد. پس از جمع‌آوری داده‌ها در فضاهای مختلف روستایی (البته با معکوس نمودن مؤلفه‌های مثبت جهت یکسان‌سازی داده‌ها)، و انجام آزمون کولموگروف اسمیرنوف (ابعاد فضایی با ۰/۲۳۱ و مقدار معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵) با تأیید توزیع نرمال داده‌ها، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آماره‌های توصیفی (میانگین، درصد و انحراف معیار) و آزمون‌های استنباطی در قالب تحلیل

1. Ort,s,lee

2. Pull-Push

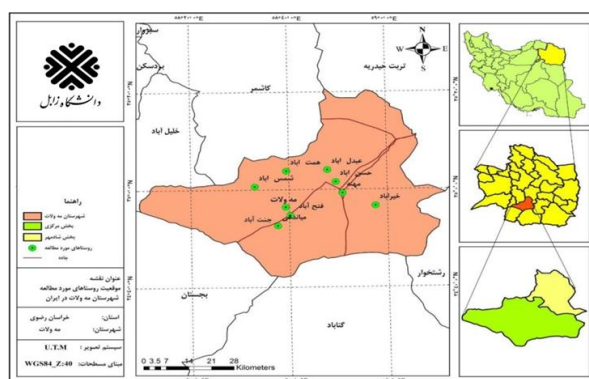
3. Rovaneshtain

آزمون T تک نمونه‌ای و تحلیل واریانس (ANOVA) در نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای، به مقایسه هریک از ابعاد فضایی و با آزمون تحلیل واریانس، اثرات فضایی حضور مهاجران در روستاهای مورد مطالعه قرار گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان مه ولات با وسعت ۳۶۵۰/۵۶ کیلومترمربع در ۳۴ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۷ دقیقه عرض شمالی و در ۵۸ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی قرار دارد. این شهرستان با مرکزیت شهر فیض‌آباد، دارای دو بخش مرکزی و شادمهر با چهار دهستان (ازغند، مه ولات شمالی، حومه و مه ولات جنوبی)، دارای ۸۲ روستا است. جمعیت این شهرستان بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ برابر با ۵۱'۴۰۹ نفر بوده است که حدود ۶۳ درصد (۳۲۵۱۲) آن‌ها در نواحی روستایی زندگی می‌کنند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). اقتصاد شهرستان مه ولات بر پایه کشاورزی بوده به‌طوری‌که بخش کشاورزی دارای ۷۰ درصد، خدمات ۲۰ درصد و صنعت ۷/۵ درصد بوده است. شهرستان مه ولات در بخش کشاورزی و دامداری با ۴۲۵۵۸ هکتار اراضی زیر کشت محصولات باغی و زراعی یکی از قطب‌های کشاورزی استان و کشور است. این شهرستان با ۵۲۵۰ هکتار باغات پسته بارور و تولید ۸۹۹۵ تن پسته خشک و ۴۲ درصد پسته استان و ۱۶۹۵ هکتار باغات انار و تولید ۲۸۰۳۵ تن انار و ۳۲ درصد انار استان مقام نخست تولید این دو محصول در استان را داراست. مه ولات همچنین با دارا بودن ۴۵۰۰ هکتار اراضی زیر کشت پنبه ۹ درصد پنبه استان را به خود اختصاص داده است (طرح جامع شهر فیض‌آباد ۱۳۰: ۱۳۹۰).

شکل ۱. معرفی محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها

نتایج توصیفی حاصل از داده‌های پرسشنامه نشان داد که ۶۶ درصد پاسخگویان متأهل، ۵۳/۴ درصد مرد و میانگین سنی ۳۴/۸۰ سال با حداقل ۱۹ و حداکثر ۵۵ سال بود. نتایج وضعیت اشتغال پاسخ‌گویان به ۴ گروه تقسیم‌بندی گردید، ۰/۶ درصد افراد دارای شغل دولتی، ۴/۶ درصد افراد کشاورز، ۶/۳ درصد افراد دامدار و ۸۸/۵ درصد افراد گزینه کاری را انتخاب کرده‌اند. از لحاظ سواد ۵۶/۷ درصد افراد دارای توانایی خواندن و نوشتن، ۱۶/۹ درصد زیر دیپلم، ۱۷/۷ درصد دیپلمه، ۲/۵ درصد لیسانس و بالاتر و ۶/۲ درصد آن‌ها بی‌سواد بودند.

بررسی اثرات حضور مهاجرین بر مؤلفه‌های ابعاد فضایی روستاهای مورد مطالعه از دیدگاه روستاییان

برای توصیف اثرات فضایی مهاجرین، ۴ بعد از مؤلفه‌های: اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی تعیین و مورد سنجش قرار گرفتند.

برای بررسی وضعیت اثرات فضایی حضور مهاجرین بر مؤلفه‌های بعد اقتصادی، ۲۶ مؤلفه تعیین شد (جدول ۱). نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه‌های افزایش فعالیت‌های تجاری (خریدوفروش املاک)، افزایش نرخ اجاره‌بهای مسکن در فصل کار در روستا به ترتیب با میانگین‌های ۳/۷۹ و ۳/۷۵ درصد، بیشترین امتیاز و مؤلفه افزایش نیروی موردنیاز در بخش ساختمان (خدمات) در روستا با میانگین ۳/۱۰ درصد کمترین امتیاز را کسب نموده‌اند. همچنین بررسی وضعیت ۲۸ مؤلفه بعد اجتماعی اثرات فضایی مهاجرین (جدول ۱)، نشان می‌دهد که مؤلفه‌های تغییر پوشش یکدست (لباس) در منطقه، افزایش تنش‌های اجتماعی در منطقه، افزایش افراد دست‌فروش و متکدی در روستاها به ترتیب با میانگین‌های ۳/۸۷، ۳/۶۲ و ۳/۶۱ درصد، بیشترین امتیاز را کسب نموده‌اند. همچنین مؤلفه افزایش ازدواج افراد بومی با افراد غیربومی با میانگین ۲/۸۸ درصد کمترین امتیاز را کسب نموده است.

جدول ۱. درصد فراوانی، میانگین و انحراف از معیار اثرات فضایی مهاجرین بر مؤلفه‌های بعد اقتصادی و اجتماعی

مؤلفه‌های اقتصادی	میانگین	انحراف از معیار	مؤلفه‌های اجتماعی	میانگین	انحراف از معیار
افزایش درآمد	۳/۷۰	۰/۸۸	تغییر ساختار جنسی در منطقه	۳/۴۷	۰/۷۷
افزایش دستمزد کارگران	۳/۵۸	۰/۸۰	تغییر ساختار سنی در منطقه	۲/۹۲	۰/۹۸
افزایش فعالیت‌های تجاری (خریدوفروش املاک)	۳/۷۹	۰/۷۷	افزایش نزاع‌های دست جمعی در منطقه	۳/۵۰	۰/۹۳
افزایش ساخت‌وساز مسکن	۳/۱۴	۰/۹۵	افزایش بیماری جسمی در منطقه	۳/۰۵	۰/۹۳
ایجاد مشاغل جدید	۳/۶۹	۰/۹۰	افزایش تنش‌های اجتماعی در منطقه	۳/۶۲	۰/۹۴
دسترسی به نیروهای کارگری ارزان	۳/۴۶	۰/۹۱	افزایش ازدواج افراد بومی با افراد غیربومی	۲/۸۸	۰/۹۹
دسترسی به نیروهای خدماتی ارزان	۳/۱۹	۰/۹۳	افزایش ازدواج در سن پایین	۲/۹۸	۰/۸۶
افزایش نیروی موردنیاز در بخش ساختمان (خدمات)	۳/۱۰	۰/۸۵	افزایش چندهمسری در منطقه	۳/۵۹	۰/۷۸
افزایش نیروی کار موردنیاز در بخش زراعت	۳/۳۴	۰/۸۵	افزایش مراکز آموزشی - فرهنگی در منطقه	۳/۴۳	۰/۸۱
تأمین نیروی کار موردنیاز در بخش باغداری	۳/۵۸	۰/۸۳	افزایش تعداد زنان بی‌سرپرست در منطقه	۳/۰۷	۰/۹۶
تأمین نیروی کار موردنیاز در بخش دامداری	۳/۷۴	۳/۵۶	افزایش درگیری‌های قومی در منطقه	۳/۰۹	۰/۹۴
تأمین نیروی کار موردنیاز در بخش صنعت	۳/۵۶	۰/۸۱	افزایش میزان جرم و جنایت در منطقه	۳/۶۲	۰/۹۰
باعث افزایش نیروهای در مشاغل پرخطر (چاه‌کنی، نگهبانی)	۳/۲۷	۰/۹۲	افزایش مشاغل کاذب و انگلی در منطقه	۳/۳۱	۰/۸۷
افزایش نیروهای کارگری خانم در کار کشاورزی	۳/۶۳	۰/۶۸	افزایش امنیت محله‌ها و کوچه‌ها	۳/۰۷	۰/۸۶
افزایش نیروهای کارگری خانم در کارهای خدماتی	۳/۴۶	۰/۷۱	افزایش ترک تحصیل دانش‌آموزان	۳/۴۷	۰/۶
افزایش نیروهای کارگری خانم در کارهای باغداری	۳/۲۸	۰/۹۰	تغییر پوشش یکدست (لباس) در منطقه	۳/۸۷	۰/۹۳
افزایش نیروی کودک در بخش کارگری (خدمات)	۳/۷۲	۰/۸۷	افزایش جداگرنی اجتماعی در منطقه	۳/۳۶	۰/۷۹
افزایش نیروهای کارگری کودک در بخش باغداری	۳/۳۴	۰/۹۲	تغییر لهجه منطقه	۳/۵۲	۰/۸۵
افزایش نیروهای کارگری کودک در بخش زراعت	۳/۳۹	۰/۹۱	افزایش تعداد افراد بی‌سواد در منطقه	۳/۴۹	۰/۷۸
افزایش کودکان زباله جمع‌کن	۳/۴۹	۰/۹۵	افزایش ایجاد تنوع و آمیختگی فرهنگی در منطقه	۳/۵۱	۰/۹۴
جایگزینی نیروی کار غیربومی (به‌جای نیروی بومی)	۳/۵۷	۰/۸۶	افزایش مشکلات و بیماری‌های روانی در منطقه	۳/۵۸	۰/۸۷
افزایش کارگر فاقد مهارت یا نیمه ماهر	۳/۵۶	۰/۹۴	افزایش تعداد خانواده‌های با درآمد پایین در منطقه	۳/۵۵	۰/۸۰
افزایش قیمت مسکن در روستاها	۳/۶۸	۰/۹۲	افزایش افراد دست‌فروش و متکدی در منطقه	۳/۶۱	۰/۸۶
افزایش قیمت زمین	۳/۶۱	۰/۹۱	افزایش تجهیزات و تأسیسات در روستا	۳/۱۴	۰/۹۲
افزایش نرخ اجاره‌بهای مسکن در فصل کار	۳/۷۵	۰/۸۴	افزایش مراکز بهداشتی - درمانی در منطقه	۳/۴۱	۰/۸۵
افزایش تولید محصولات باغی و دامی در روستا	۳/۵۶	۰/۹۴	افزایش تعداد خانواده‌های پرجمعیت در منطقه	۳/۳۶	۰/۹۱
			افزایش بیماری‌های واگیردار در روستا	۳/۵۷	۰/۹۰
			افزایش تبعیض نژادی در منطقه	۳/۳۹	۰/۹۳

نتایج بررسی وضعیت ۲۸ مؤلفه زیست‌محیطی اثرات فضایی مهاجرین (جدول ۲) نشان می‌دهد که مؤلفه‌های افزایش آلودگی هوا در منطقه، افزایش تولید زباله در روستاها و افزایش آسیب رسیدن به حیات‌وحش و زیستگاه طبیعی در منطقه به ترتیب با میانگین‌های ۳/۸۵، ۳/۸۴ و ۳/۷۴ درصد، بیشترین امتیاز و مؤلفه افزایش آلودگی‌های صوتی و سر صدا در منطقه با میانگین ۲/۲۶ درصد کمترین امتیاز را کسب نمودند.

جدول ۲. درصد فراوانی، میانگین و انحراف از معیار اثرات فضایی مهاجرین بر مؤلفه‌های بعد زیست‌محیطی و کالبدی

مؤلفه‌های زیست‌محیطی	میانگین	انحراف از معیار	مؤلفه‌های کالبدی	میانگین	انحراف از معیار
افزایش آسیب رسیدن به پارک‌ها در منطقه	۳/۲۷	۰/۸۸	افزایش تغییرات کاربری زمین‌های زراعی به مسکونی	۳/۴۱	۰/۹۰
افزایش آسیب رسیدن به میلمان فضاها (شهری-وستایی) در منطقه	۳/۴۴	۰/۸۸	افزایش تخریب باغات برای ساخت در منطقه	۳/۲۶	۰/۸۹
افزایش تخریب اراضی کشاورزی در منطقه	۳/۴۸	۰/۸۳	افزایش تعداد مساکن آسیب‌پذیری فیزیکی-کالبدی	۳/۵۲	۰/۹۴
افزایش تخریب باغ‌ها در منطقه	۳/۳۹	۰/۷۴	افزایش تعداد مساکن در نواحی پرخطر جغرافیایی	۲/۸۰	۰/۹۶
افزایش تخریب مرتع‌ها در منطقه	۲/۷۷	۰/۸۹	افزایش تعداد مساکن در کنار چاه آب کشاورزی	۳/۰۱	۰/۸۹
افزایش تخریب مزارع در منطقه	۳/۳۳	۰/۶۷	افزایش آسیب‌های فرسایشی و ساختاری فضاهای کهن	۳/۲۷	۰/۸۸
افزایش آسیب رسیدن به مناظر روستایی در منطقه	۳/۳۵	۰/۷۵	افزایش تعداد مساکن بدون سند در منطقه	۳/۴۳	۰/۸۱
افزایش تعداد مساکن مقاوم ناپذیر در برابر زلزله به دلیل استفاده از مصالح بی‌دوام و کم‌دوام در منطقه	۲/۴۵	۰/۶۸	افزایش تعداد مساکن رهنی در منطقه	۳/۰۷	۰/۹۹
افزایش تولید زباله در منطقه	۳/۸۴	۰/۷۶	افزایش تعداد مسکن اجاره‌ای در منطقه	۳/۱۴	۰/۹۹
افزایش آسیب رسیدن به حیات‌وحش و زیستگاه طبیعی در منطقه	۳/۷۴	۰/۹۰	افزایش فرسودگی بافت بناها و مساکن در منطقه	۳/۶۷	۰/۸۷
افزایش آسیب رسیدن به بناهای با ارزش معماری در منطقه	۳/۴۳	۰/۸۵	افزایش حاشیه‌نشینی در منطقه	۳/۳۱	۰/۸۶
افزایش اتلاف منابع آب‌های سطحی در منطقه	۲/۵۳	۰/۹۹	افزایش ناهمگونی در بافت قدیم و جدید در روستا	۳/۱۳	۰/۹۰
افزایش آلودگی منابع آب‌های سطحی در منطقه	۳/۶۲	۰/۹۵	افزایش شکل‌گیری گتوها (سکنای یک گروه خاص قومی، مذهبی، اجتماعی، در یک محله) در روستا	۳/۵۸	۰/۷۳
افزایش اتلاف منابع آب‌های زیرزمینی در منطقه	۳/۴۴	۰/۹۸	افزایش شکل‌گیری خوابگاه‌های کارگری در منطقه	۳/۳۶	۰/۹۰
افزایش آلودگی منابع آب‌های زیرزمینی در منطقه	۳/۳۹	۰/۶۴	افزایش نوسازی و تعمیر مساکن در منطقه	۳/۴۹	۰/۹۳
افزایش اتلاف خاک در منطقه	۳/۱۰	۰/۸۶	افزایش ساخت‌وسازهای جدید در روستاهای نزدیک به شهر	۳/۲۲	۰/۹۳
افزایش آلودگی خاک در منطقه	۳/۶۱	۰/۸۳	افزایش ساخت‌وسازهای غیرمجاز	۳/۰۷	۰/۸۶
افزایش آلودگی هوا در منطقه	۳/۸۵	۰/۷۹	افزایش زیرساخت‌ها و تسهیلات خدماتی در روستا	۳/۰۹	۰/۸۵
افزایش تخریب پوشش گیاهی در منطقه	۳/۷۱	۰/۸۳	افزایش تغییر شکل ساخت‌وسازها	۳/۴۰	۰/۸۴
رواج پوشش گیاهی خاصی در منطقه	۲/۸۹	۰/۹۷	افزایش تغییر اندازه و مساحت خانه‌ها	۳/۴۱	۰/۷۸
رواج پرورش حیوان خاصی در منطقه	۲/۸۵	۰/۹۶	رواج مصالح خاصی در روستا	۳/۰۳	۰/۸۷
افزایش آلودگی‌های صوتی و سر صدا در منطقه	۲/۲۶	۰/۹۵	افزایش کیفیت راه‌های ارتباطی	۳/۱۶	۰/۹۲
افزایش آلودگی و کثیفی معابر و کوچه‌ها در منطقه	۲/۴۱	۰/۹۴	افزایش دسترسی به فضاهای سبز	۳/۱۱	۰/۹۹
افزایش تعداد مساکن فاقد سیستم فاضلاب در منطقه	۳/۳۸	۰/۸۷	افزایش کیفیت شبکه معابر	۳/۰۴	۰/۹۱
افزایش سطح بهداشت مدارس در منطقه	۳/۳۱	۰/۹۵	افزایش کیفیت مساکن	۳/۱۰	۰/۸۶
افزایش تعداد مساکن مقاوم ناپذیر در برابر سیل به دلیل استفاده از مصالح بی‌دوام و کم‌دوام در منطقه	۳/۶۸	۰/۶۴	افزایش دسترسی به میلمان ضروری در روستا	۳/۳۹	۰/۷۸
افزایش سطح بهداشت مساکن در منطقه	۳/۳۴	۰/۸۱	افزایش کیفیت فیزیکی	۳/۳۸	۰/۸۸
افزایش سطح بهسازی داخلی روستا	۳/۳۱	۰/۸۶	تسریع روند فرسودگی بافت‌های قدیم	۳/۵۵	۰/۹۱

بررسی وضعیت ۲۸ مؤلفه کالبدی اثرات فضایی مهاجرین نیز (جدول ۲) نشان می‌دهد که افزایش فرسودگی بافت بناها و مساکن در منطقه، افزایش شکل‌گیری گتوها (سکنای یک گروه خاص قومی، مذهبی، اجتماعی، دریک محله) در روستا و تسریع روند فرسودگی بافت‌های قدیم به ترتیب با میانگین‌های ۳/۶۷، ۳/۵۸ و ۳/۵۲ درصد، بیشترین امتیاز و مؤلفه افزایش تعداد مساکن در نواحی پرخطر جغرافیایی با میانگین ۲/۸۰ درصد کمترین امتیاز را کسب نموده‌اند.

بررسی اثرگذاری حضور مهاجران بر ابعاد فضایی روستاهای منطقه مورد مطالعه از دیدگاه روستاییان
برای به دست آوردن میزان تأثیر بر ابعاد فضایی روستاهای مورد مطالعه در هر یک از ابعاد مورد نظر، از آزمون T تک نمونه‌ای (با میانه نظری عدد ۳) استفاده شد.

جدول ۳. ضریب اهمیت عوامل مؤثر در ابعاد فضایی روستاهای مورد مطالعه

مطلوبیت عددی مورد آزمون = ۳						شرح
میانگین	مقدار T	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب	پایین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
۳/۵۱	۳۰/۹۰۹	۰/۰۰۰	۰/۵۱۱	۰/۴۷۸	۰/۵۴۳	اقتصادی
۳/۳۷	۲۰/۳۸۹	۰/۰۰۰	۰/۳۷۴	۰/۳۳۶	۰/۴۱۰	اجتماعی
۳/۳۰	۲۳/۳۴۹	۰/۰۰۰	۰/۳۰۰	۰/۲۷۴	۰/۳۲۵	زیست‌محیطی
۳/۲۶	۱۵/۱۳۷	۰/۰۰۰	۰/۲۳۲	۰/۲۳۲	۰/۳۰۲	کالبدی
۳/۳۶	۳۲/۶۶۶	۰/۰۰۰	۰/۳۶۳	۰/۳۴۱	۰/۳۸۵	کل

نتایج آزمون در جدول ۳ حاکی از این است که در تمامی متغیرهای ابعاد فضای روستاهای تحقیق (اقتصادی، ۳/۵۱، اجتماعی، ۳/۳۷، زیست‌محیطی، ۳/۳۰ و کالبدی، ۳/۲۶) میزان اثرگذاری حضور مهاجرین بالاتر از میانه نظری است. همچنین نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای نشان داد که به ترتیب بعد اقتصادی با مقدار T، ۳۰/۹۰۹ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ بالاترین و بعد کالبدی با مقدار T، ۱۵/۱۳۷ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ کمترین میزان اثرپذیری حضور مهاجرین در روستاهای مورد مطالعه را دارند.

تحلیل مقایسه‌ای اثرات فضایی حضور مهاجران روستاهای مورد مطالعه از دیدگاه روستاییان بومی و مهاجر در جدول ۴، نتایج آمار توصیفی برای سطح اثرگذاری فضایی مهاجرین نشان می‌دهد که بالاترین اعداد میانگین در ابعاد ۴ گانه برای مؤلفه‌ها مربوط به روستائیان بومی محدوده مورد مطالعه است و برای مؤلفه‌ها مربوط به روستائیان مهاجر نیز گرچه از میانگین نظری (۳) بیشتر است، ولی میزان آن نسبت به روستائیان بومی کمتر است.

جدول ۴. آمار توصیفی سطح اثرگذاری فضایی مهاجرین از دیدگاه روستائیان بومی و مهاجر

ابعاد	دو گروه بومی و مهاجر	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
اقتصادی	بومی	337	۴/۳۴۲	۰/۱۷۴	۰/۰۹۴
	مهاجر	21	3/415	۰/۵۸۰	۰/۱۲۶
اجتماعی	بومی	337	4/018	۰/۱۷۸	۰/۰۹۷
	مهاجر	21	3/596	۰/۷۳۳	۰/۱۶۰
زیست‌محیطی	بومی	337	۳/۹۹۴	۰/۱۷۷	۰/۰۹۶
	مهاجر	21	3/513	۰/۶۸۳	۰/۱۴۹
کالبدی	بومی	337	۳/۸۷۲	۰/۱۷۲	۰/۰۹۴
	مهاجر	21	3/532	۰/۶۲۸	۰/۱۳۷
میانگین کلی	بومی	337	۴/۰۵۶	۰/۱۱۰	۰/۰۶۰
	مهاجر	21	3/515	۰/۶۴۳	۰/۱۴۰

نتایج جدول ۵ نیز نشان می‌دهد که میزان معناداری (sig.) آزمون لون برای تمام ابعاد و در میانگین مجموع ابعاد ۴ گانه کمتر از ۰/۰۵ است. بنابراین فرض برابری واریانس برای همه مؤلفه‌ها رد می‌شود و فرض نابرابری واریانس برای تأیید اثرگذاری فضایی مهاجرین در ابعاد ۴ گانه روستاها مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین میزان معناداری دو طرفه در آزمون t نیز برای نابرابری واریانس در تمام ابعاد ۴ گانه اثرگذاری فضایی در روستاهای مورد مطالعه کمتر از ۰/۰۵ است.

جدول ۵. نتایج آزمون لون و تی برای مقایسه تفاوت میانگین‌ها در دو جامعه مستقل

مؤلفه‌های فضایی روستاها در ابعاد ۴ گانه		آزمون لون برای برابری واریانس		آزمون تی برای برابری میانگین‌ها					
F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		
							پایین	بالا	
195/68	0/000	10/54	۳۵۷	0/000	0/516	0/049	۰/۴۲	۰/۶۱	با فرض برابری واریانس
		4/07	20	0/001	0/516	0/126	۰/۲۵	۰/۷۸	بعد اقتصادی با فرض نابرابری واریانس
۳۰۵/۵۱	۰/۰۰۰	۷/۵۹	۳۵۷	۰/۰۰۰	۰/۴۱۹	۰/۰۵۵	۰/۳۱۱	۰/۵۲	با فرض برابری واریانس
		۲/۶۱	۲۰	۰/۰۱۶	۰/۴۱۹	۰/۱۶۰	۰/۰۸۵	۰/۷۵۳	بعد اجتماعی با فرض نابرابری واریانس
۲۶۳/۹۵	۰/۰۰۰	۸/۸۱	۳۵۷	۰/۰۰۰	۰/۴۶۹	۰/۰۵۳	۰/۳۶۵	۰/۵۷۴	با فرض برابری واریانس
		۳/۱۴	۲۰	۰/۰۰۵	۰/۴۶۹	۰/۱۴۹	۰/۱۵۸	۰/۷۸۱	بعد زیست‌محیطی با فرض نابرابری واریانس
۲۱۷/۹۶	۰/۰۰۰	۹/۱۰	۳۵۷	۰/۰۰۰	۰/۴۶۰	۰/۰۵۰	۰/۳۶۱	۰/۵۵۹	با فرض برابری واریانس
		۳/۳۴	۲۰	۰/۰۰۳	۰/۴۶۰	۰/۱۳۷	۰/۱۷۳	۰/۷۴۷	بعد کالبدی با فرض نابرابری واریانس
۵۱۸/۷۹	۰/۰۰۰	۱۱/۱۲۸	۳۵۷	۰/۰۰۰	۰/۴۶۶	۰/۰۴۱	۰/۳۸۴	۰/۵۴۹	با فرض برابری واریانس
		۳/۳۱	۲۰	۰/۰۰۳	۰/۴۶۶	۰/۱۴۰	۰/۱۷۳	۰/۷۵۹	میانگین ابعاد ۴ گانه با فرض نابرابری واریانس

تحلیل اثرات فضایی حضور مهاجران در روستاهای مورد مطالعه

نتایج جدول ۶ برای ابعاد ۴ گانه و میانگین کلی در روستاها نشان می‌دهد، بیشترین میزان اثرگذاری فضایی در روستاهای نمونه مربوط به عبدالآباد با میزان میانگین مجموع ابعاد ۳/۹۹ و کمترین میزان اثرگذاری فضایی مهاجرین با میزان ۳/۷۵ مربوط به روستای فتح‌آباد است.

جدول ۶. نتایج آماره میانگین و انحراف معیار اثرگذاری فضایی حضور مهاجرین در روستاهای نمونه

میانگین و انحراف معیار روستاهای نمونه	بعد اقتصادی	بعد اجتماعی	بعد زیست‌محیطی	بعد کالبدی	میانگین ابعاد ۴ گانه ۹ روستا
میانگین	۴/۵۶	۴/۰۳	۳/۹۹	۳/۴۰	۳/۹۹
تعداد نمونه در روستا	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۲	۱۰۲
انحراف معیار	۰/۱۹	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۶	۰/۰۷
میانگین	۴/۰۳	۳/۹۱	۳/۸۹	۳/۹۰	۳/۹۳
تعداد نمونه در روستا	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶	۳۶
انحراف معیار	۰/۳۴	۰/۳۷	۰/۳۸	۰/۳۵	۰/۳۳
میانگین	۴/۳۸	۴/۰۸	۳/۹۰	۳/۵۴	۳/۹۷

تعداد نمونه در روستا	۶۷	۶۷	۶۷	۶۷	۶۷
انحراف معیار	۰/۱۵	۰/۰۸	۰/۱۴	۰/۱۸	۰/۰۶
میانگین	۳/۹۹	۳/۹۵	۳/۸۸	۳/۲۵	۳/۷۶
تعداد نمونه در روستا	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
انحراف معیار	۰/۵۱	۰/۳۶	۰/۳۲	۰/۳۰	۰/۳۱
میانگین	۴/۲۲	۴/۰۴	۳/۹۲	۳/۰۵	۳/۸۰
تعداد نمونه در روستا	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵
انحراف معیار	۰/۱۳	۰/۲۰	۰/۱۱	۰/۱۷	۰/۰۶
میانگین	۴/۳۶	۳/۹۹	۴/۰۴	۳/۰۳	۳/۸۵
تعداد نمونه در روستا	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹
انحراف معیار	۰/۱۵	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۸	۰/۰۷
میانگین	۴/۲۹	۴/۰۳	۴/۰۴	۳/۱۶	۳/۸۸
تعداد نمونه در روستا	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲	۳۲
انحراف معیار	۰/۱۵	۰/۱۵	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۰۷
میانگین	۳/۹۹	۴/۰۴	۴/۰۱	۳/۲۶	۳/۸۲
تعداد نمونه در روستا	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸	۲۸
انحراف معیار	۰/۱۵	۰/۱۴	۰/۱۶	۰/۱۵	۰/۰۷
میانگین	۴/۰۲	۴/۰۱	۳/۹۸	۳/۰۱	۳/۷۵
تعداد نمونه در روستا	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
انحراف معیار	۰/۱۵	۰/۱۴	۰/۱۴	۰/۱۳	۰/۰۷

بررسی نتایج تحلیل واریانس برای اختلاف میزان اثر گذاری فضایی حضور مهاجرین سیستان و بلوچستان در روستاهای مورد مطالعه (جدول ۷) به صورت درون گروهی و بین گروهی نشان می دهد که میانگین مربعات پراکندگی های بین گروهی نسبت به میانگین مربعات پراکندگی درون گروهی، مقدار بزرگی نیست. از طرفی در ستون Sum of Squares، مشخص است که مجموع مربعات درون گروهی، سهم بیشتری از کل اثر گذاری فضایی حضور مهاجرین را بیان کرده است. مقدار Sig F، به ترتیب، نشانگر ناحیه بحرانی و مقدار معناداری است. با توجه به مقادیر F و میزان معناداری (sig) در ابعاد ۴ گانه اثر گذاری فضایی حضور مهاجرین با هم تفاوت معناداری در روستاهای مورد مطالعه داشته است.

جدول ۷. نتایج تحلیل واریانس (آنوا) اثر گذاری فضایی مهاجرین در روستاهای مورد مطالعه

Sig.	آماره F	Mean Square	df	Sum of Squares	
۰/۰۱۱	۲/۲۶۲	۰/۰۷۸	8	۰/۶۲۴	بین گروهها
		۰/۰۶۲	349	21/578	درون گروهها
			357	22/203	کل
۰/۰۲۷	2/012	۰/۱۳۸	8	1/100	بین گروهها
		۰/۰۶۸	349	23/861	درون گروهها
			357	24/962	کل
۰/۰۳۳	۱/۹۵۶	۰/۱۶۷	8	1/333	بین گروهها
		۰/۰۶۶	349	23/012	درون گروهها
			357	24/345	کل
۰/۰۴۸	۱/۸۹۴	۰/۱۰۹	8	۰/۸۶۹	بین گروهها
		۰/۰۶۱	349	21/328	درون گروهها
			357	22/197	کل

۰/۰۳۰	۲/۰۲۹	۰/۰۹۰	۸	۰/۷۱۷	بین گروه‌ها
		۰/۰۶۵	۳۴۹	۱۵/۹۶۹	درون گروه‌ها
			۳۵۷	۱۶/۶۸۷	کل

روستا * ابعاد ۴ گانه

همچنین نتایج حاصل از تحلیل آماری آزمون اسپیرمن (جدول ۸) نشان داد که بین تعداد مهاجران ساکن در هر روستا و گسترش فضایی-کالبدی روستاهای مورد مطالعه با ضریب همبستگی ۰/۷۸۹ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، به‌طوری‌که با افزایش تعداد مهاجران، عامل فضایی-کالبدی روستا گسترش یافته و با کاهش میزان مهاجران نتایج بالعکس حاصل شده و گسترش فضایی-کالبدی تقلیل می‌یابد.

جدول ۸. نتایج آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن (تعداد مهاجران هر روستا و گسترش فضایی-کالبدی)

عامل	ضریب همبستگی	سطح معناداری	تعداد مشاهده (N)
تعداد مهاجران	۰/۷۸۹	۰/۰۰۰	۲۱

بحث

شناسایی میزان اثر حضور مهاجرین استان سیستان و بلوچستان بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی و تعیین رابطه میزان حضور مهاجرین و گسترش فضایی-کالبدی روستاهای مورد مطالعه از اهم اهداف تحقیق حاضر است. برای انجام؛ مؤلفه‌های اثرگذار فضای روستاهای مورد مطالعه در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی شناسایی و مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج بررسی آزمون t نشان از اثر گذاری فضایی حضور مهاجرین در تمامی ابعاد ۴ گانه فوق با میزان بالاتر از میانه نظری ۳ داشته است. در همین راستا بیشترین میزان اثرگذاری مربوط بعد اقتصادی (۳/۵۱) و کمترین مقدار مربوط به بعد کالبدی (۳/۲۶) با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ بوده است. بررسی جامعه بومی و مهاجر ساکن در روستاهای مورد مطالعه نیز مؤید اثرگذاری فضایی حضور مهاجران در روستاها با میانگین بالای ۳ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ برای فرض نابرابری واریانس در آزمون لون و t است.

همچنین این بررسی نشان داد میزان اثرگذاری فضایی در ۹ روستای مورد مطالعه بالای میانگین نظری ۳ بوده است. بالاترین میزان اثرگذاری فضایی مربوط به روستای عبدالآباد (۳/۹۹) و کمترین آن مربوط به روستای فتح‌آباد (۳/۷۵) است. تحلیل آزمون واریانس یا آنوا نشان داد اختلاف میزان اثرگذاری حضور مهاجران در روستاهای مورد مطالعه با سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ در سطح درون گروه‌ها و بین گروه‌ها نیز مورد تأیید است. برای ارزیابی رابطه میزان حضور مهاجرین استان سیستان و بلوچستان و گسترش فضایی-کالبدی روستاهای مورد مطالعه، نتایج آزمون اسپیرمن حاکی از ارتباط معنادار و مثبت بین تعداد مهاجران ساکن در روستاها و گسترش فضایی-کالبدی روستاهای مورد مطالعه دارد. آنچه در این تحقیق حائز اهمیت است، شکل متفاوت مهاجرت‌ها با سایر نواحی کشور است. مهاجرین روستایی سیستان و بلوچستان برخلاف سایر نواحی کشور، مقصد مهاجرت خود را سکونتگاه‌های هم‌سطح و یا پایین‌تر (روستاهای مقصد) از مبدأ مهاجرت خود انتخاب کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر گویای اثرگذاری فضایی حضور مهاجرین در ابعاد ۴ گانه اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی روستاهای مقصد مهاجرین سیستان و بلوچستان در اطراف شهر فیض‌آباد خراسان رضوی است. حضور مهاجرین بیشترین اثر را بر بعد اقتصادی روستاهای مقصد داشته است. این موضوع نشان می‌دهد عامل اقتصادی در روستاهای

مبدأ، عامل مهم برای آغاز جریان مهاجرت بوده است (در رتبه‌های بعدی، ابعاد فضایی اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی قرار دارند). شدت این اثرگذاری با میزان حضور مهاجرین در روستاهای مقصد مهاجرت، نمود بیشتری داشته است؛ به‌طوری‌که تفاوت را در میزان اثر در روستاهای مورد مطالعه می‌توان مشاهده نمود. در این راستا افزایش تعداد مهاجرین در روستاهای مورد مطالعه، سبب گسترش فضایی - کالبدی نیز شده است.

علاوه بر این، نتایج تحقیق حاضر گویای الگوی نسبتاً جدیدی از مهاجرت در سطح نواحی روستایی استان‌های مختلف کشور است. روند کلی مهاجرت‌های صورت گرفته در مناطق مختلف جهان به شکل سلسله مراتبی از پایین به بالا و یا از مراکز سکونتگاهی کوچک به بزرگ بوده است. در صورتی‌که در این مطالعه مقصد مهاجرت سطوح سکونتگاهی، پایین‌تر و یا هم‌سطح با نواحی مبدأ مهاجرت بوده است.

نتایج تحقیق حاضر با مطالعه فروتن (۱۳۹۶) در خصوص میزان تمایل به مهاجرت با انگیزه‌های اقتصادی و شغلی مطابقت دارد. نتایج این تحقیق با مطالعه مجتبیایی و همکاران (۱۳۹۹) در خصوص تأثیر مهاجرت بر شاخص‌های انسجام اجتماعی همسویی دارد. مطالعه بهروزه و همکاران (۱۴۰۰) در خصوص رابطه مستقیم بین فاصله محل سکونت روستاییان و افزایش میزان مهاجرت با نتایج تحقیق حاضر همراه است. نتایج پژوهش حاضر با نتایج مطالعه شهبازین (۱۴۰۲) در خصوص تأثیر ناپایداری جمعیت در امنیت اجتماعی همسو است. در خصوص رابطه غیرمستقیم بین رضایت پایین زندگی و بیشترین تمایل به مهاجرت در مطالعه ایولوز (۲۰۱۹) با نتایج تحقیق حاضر همراه است. نتایج پژوهش حاضر با مطالعه هایگو (۲۰۱۲۰) در خصوص تأثیر خشک‌سالی، قحطی در مهاجرت و تخریب محیط‌زیست همسو است. نتایج تحقیق حاضر با مطالعه ایم (۲۰۲۰) در خصوص خانوارهای کشاورز روستایی و آسیب‌پذیری بیشتر آن‌ها در برابر خشک‌سالی همراه است. در خصوص توسعه نامتوازن اقتصادی منطقه‌ای در مهاجرت، مطالعه گائو و همکاران (۲۰۲۱) با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد. نتایج تحقیق حاضر با مطالعه یاو و همکاران (۲۰۲۳) در خصوص اثر همه‌جانبه عوامل طبیعی، اجتماعی و اقتصادی در مهاجرت همسویی دارد. نتایج تحقیق حاضر با مطالعه آمار و همکاران (۲۰۲۳) در خصوص اثر تأثیر عامل اقتصادی و رفاه در انتخاب مقصد مهاجرت همراه است. تنها دو مطالعه وانگ (۲۰۲۳) در خصوص تغییر نگرش مهاجرت معکوس از شهرها به روستاها و مطالعه عباسپور و صباغ (۱۳۹۸) در خصوص همبستگی میزان انسجام در بزرگ‌سالان ۲۰ تا ۶۴ ساله و تمایل آن‌ها به مهاجرت درون‌مرزی از مبدأ همسویی ندارد.

تحقیق حاضر نشان داد که حضور مهاجرین در روستاهای مورد مطالعه می‌تواند در ابعاد فضایی مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و کالبدی اثرات جدی داشته باشد. بر این اساس برای برطرف نمودن چالش‌های موجود منطقه باید پیشنهادهای تحقیق به‌صورت همه‌جانبه و در فضای ابعاد ۴ گانه روستاها و با توجه به خروجی مدل تحقیق، پیشنهادها به‌صورت زیر ارائه می‌گردد:

- پایش سالانه فضای اقتصاد روستایی جهت زمینه‌سازی افزایش بسترهای اشتغال روستایی جهت برطرف نمودن بیکاری‌های خانوارهای بومی و مهاجر

- انجام مطالعات اجتماعی جامعه روستایی برای تقویت و انسجام جامعه روستایی جهت رسیدن به سرمایه اجتماعی در سطح خانوارهای بومی و مهاجر

- در بعد زیست‌محیطی پیشنهاد می‌گردد جهت جلوگیری از تخریب و نابودی منابع طبیعی که حیات روستاها به آن وابسته است، مطالعات جامع ظرفیت سنجی منابع طبیعی با توجه به عدد جمعیتی بومی و مهاجر در سطح روستاها صورت پذیرد.

- در بعد کالبدی نیز باید ظرفیت‌های موجود روستاها به‌خصوص بخش مسکن شناسایی گردد و برای عرضه مناسب آن برای مهاجران، برنامه‌ریزی جامع مسکن روستایی صورت پذیرد.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمامی بخش‌ها و مراحل پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به‌ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اذانی، مهری و بوستانی، سعید. (۱۳۹۲). تحلیل بر عوامل مؤثر در مهاجرت‌های روستایی - شهری؛ نمونه موردی (شهرستان ممسنی). *فضای جغرافیایی*، ۱۳(۴۱)، ۹۳-۱۱۱.
- بهروزه، سمیرا؛ حاجی، لطیف و نامدار، راضیه. (۱۴۰۰). تحلیل مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مؤثر بر مهاجرت روستاییان با نقش میانجی دل‌بستگی مکانی مورد مطالعه: شهرستان جیرفت). *پژوهش‌های روستایی*، ۱۲(۲)، ۳۷۰-۳۸۷. <https://doi.org/10.22059/jrur.2021.309340.1551>
- بیگی، جواد علی. (۱۳۹۵). بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مهاجرت‌های روستایی - شهری در استان ایلام در مقطع زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ (مهاجران روستایی شهر ایلام). *جمعیت*، ۲۳(۹۵)، ۸۵-۱۰۶.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمد امیر. (۱۳۸۱). *نظریه‌های توسعه روستایی*. تهران: انتشارات سمت.
- تقوی، نعمت‌الله. (۱۳۷۶). *مهاجرت‌های روستا - شهری*. تهران: انتشارات سمت.
- جوان، جعفر. (۱۳۸۳). *جغرافیای جمعیت ایران*. مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- رحیم لی، شهریار. (۱۳۹۶). امنیت کردن مهاجرت عملکرد اتحادیه اروپا در قبال مهاجرین سوری. *پژوهش ملل*، ۲۴، ۲۵-۴۵.
- زارعی ایبانه، محمدحسین؛ سلمانی، محمد؛ قدیری معصوم، مجتبی؛ دربان آستانه، علیرضا و ترکاشوند، زهرا. (۱۴۰۳). نقش مهاجرت معکوس در توسعه اقتصادی (مورد مطالعه روستاهای شهرستان نطنز). *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۶(۲)، ۲۵۵-۲۶۹. <http://doi.org/10.22059/JHGR.2024.367579.1008645>
- سبکتکین، قریانعلی و دیهول، منصور. (۱۳۸۹). پیامدهای اجتماعی و فرهنگی مهاجرت (نمونه موردی مهاجران شهر کرج). *اولین همایش ملی مهاجرت - نظم و امنیت*، ۲۶۷-۲۷۴.
- شهبازین، سعیده. (۱۴۰۲). مهاجرت و شهرنشینی در کشور: ناپایداری جمعیت در مناطق مرزی؛ چالش‌ها و راهکارها. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۱۳(۴۸)، ۱۷۲-۲۰۴. <https://doi.org/10.22034/sspp.2022.561080.3278>
- صادقی، رسول و امانی، محبویه. (۱۴۰۲). مهاجرت گزینشی در ایران: الگوها و تفاوت‌ها. *مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۵(۴)، ۱۳۹-۱۵۳. <http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.344373.1008515>

- طرح جامع شهر فیض آباد (۱۳۹۰). شورای عالی شهرسازی و معماری ایران.
- عباسپور، محمد و صباغ، صمد. (۱۳۹۸). مطالعه رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگی با میزان گرایش به مهاجرت از شهر خوی. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۲(۴۲)، ۷-۲۲. <https://doi.org/10.30495/jss.2019.666657>
- عبدی، عطاءالله؛ کرمی، تاج‌الدین و مستجابی، حمید. (۱۳۹۶). تبیین مفهومی پیامدهای امنیتی حاشیه‌نشینی شهری و مسئله تعلق مکانی. *پژوهش‌های انتظام اجتماعی*، ۹(۴)، ۱۶۷-۲۰۰.
- فروتن، یعقوب. (۱۳۹۶). مهاجرین بالقوه در ایران: تبیین جمعیت‌شناختی و اجتماعی تمایلات مهاجرت به خارج از کشور. *مطالعات جمعیتی*، ۳(۲)، ۱۸۹-۲۱۶.
- قدرتی فر، آرش و محمدی، محمدرضا. (۱۳۹۷). بررسی چالش‌ها و روندهای مهاجرتی اتحادیه اروپا در چارچوب نظریه مدیریت مهاجرت بین‌المللی. *چهارمین همایش ملی علوم و فناوری‌های نوین ایران انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادی*.
- مجتبایی، کاظم؛ نوابخش، مهرداد؛ کلدی، علیرضا و زارع مهدوی، قادر. (۱۳۹۹). تأثیر مهاجرت بر تغییرپذیری انسجام اجتماعی. *پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی*، ۱۳(۲)، ۵۱-۷۰.
- محمدی یگانه، بهروز و سنایی مقدم، سروش. (۱۳۹۶). تحلیل اثرات روابط شهر و روستا در مهاجرت‌های روستا-شهری (مطالعه موردی: دهستان پشته زیلایی، شهرستان دهدشت). *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۷(۲۷)، ۱۰۳-۱۱۶. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22516735.1396.7.27.8.5>

References

- Abbaspour, M., & Sabbagh, S. (2019). Studying the relationship between social and cultural capital and the tendency to migrate from the city of Khoy. *Sociological Studies*, 12(42), 7-22. <https://doi.org/10.30495/jss.2019.666657>. [In Persian]
- Abdi, A., Karami, T., & Mostajabi, H. (2017). Conceptual explanation of the security consequences of urban marginalization and the issue of spatial belonging. *Social Order Research*, 9 (4), 167-200. [In Persian]
- Amare, M., A. Abay, K., & Chamberlin, J. (2023). The Role of Spatial Inequalities on Youth Migration Decisions: Empirical Evidence from Nigeria. *The Journal of Development Studies*, 59(6), 911-932. doi.org/10.1080/00220388.2023.2182681
- Azani, M., & Boustani, S. (2013). Analysis of factors affecting rural-urban migration; a case study (Momsani County). *Geographical Space*, 13(41), 93 - 111. [In Persian]
- Behrouzeh, S., Haji, L., & Namdar, R. (2013). Analysis of social capital components affecting rural migration with the mediating role of place attachment, case study: Jiroft County). *Rural Research*, 12(2), 370 -387. <https://doi.org/10.22059/jrr.2021.309340.1551> [In Persian]
- Beigi, J.A. (2016). Study of economic, social and cultural factors affecting rural-urban migration in Ilam province during the period 1385-1394 (Rural migrants in Ilam city). *Jamiat*, 23(95), 85-106. [In Persian]
- Feyzabad City Master Plan. (2019). Supreme Council of Urban Planning and Architecture of Iran. [In Persian]
- Forotan, Y. (2017). Potential Immigrants in Iran: Demographic and Social Explanation of Emigration Tendencies Abroad. *Demographic Studies*, 3 (2), 189-216. [In Persian]
- Ghodratifar, A., & Mohammadi, M.R. (2018). Investigating the challenges and trends of the European Union migration within the framework of the theory of international migration management. *The Fourth National Conference on Modern Sciences and Technologies of Iran, Association for the Development and Promotion of Basic Sciences and Technologies*. [In Persian]
- Hugo, G. (2020). *Migration, development and environment*. Geneva: International Organization for Migration.
- IOM-International Organization for Migration. (2020). *World migration report 2020*.
- Ivlevs, A. (2019). Happy moves? Assessing the link between life satisfaction and emigration intentions. *Kyklos*, 68(3), 335-356.

- Javan, J. (2004). *Population Geography of Iran*. Mashhad: Jahad Daneshgahi Publications. [In Persian]
- Mohammadi Yeganeh, B., & Sanaei Moghadam, S. (2017). Analysis of the effects of city-rural relations on rural-urban migration (case study: Poshte-Zilaei village, Dehdasht city). *Regional Planning*, 7(27), 103- 116. <https://doi.net/dor/20.1001.1.22516735.1396.7.27.8.5>. [In Persian]
- Mojtabaei, K., Nawabakhsh, Me., Kaldi, A., & Zare-Mahdavi, Q. (2010). The impact of migration on the variability of social cohesion. *Journal of Law and Order and Security*, 13(2), 51-70. [In Persian]
- Otrachshenko, V., & O. Popova. (2018). Life (Dis)satisfaction and the intention to migrate: Evidence from Central and Eastern Europe. *The Journal of Socio-Economics*, 48, 40–49. DOI: 10.1016/j.socec.2013.09.008
- Papoli Yazdi, M.H., & Ebrahimi, M.A. (2002). *Rural Development Theories*. Tehran: Samat Publications. [In Persian]
- Rahim Lee, S. (2017). Securitizing Migration: The European Union's Action on Syrian Refugees. *Nation Research*, 24, 25- 45. [In Persian]
- Sabketkin, Q.A., & Dehul, M. (2010). Social and Cultural Consequences of Immigration (Case Study of Karaj City Immigrants). *First National Conference on Immigration_Order and Security*, 267- 274. [In Persian]
- Sadeghi, R., & Amani, M. (2023). Selective Migration in Iran: Patterns and Differences. *Journal of Human Geography Research*, 55(4), 139-153. <http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.344373.1008515> [In Persian]
- Shahbazin, S. (2014). Immigration and Urbanization in the Country: Population Instability in Border Areas; Challenges and Solutions. *Strategic Studies in Public Policy*, 13(48), 172-204. <https://doi.org/10.22034/sspp.2022.561080.3278>. [In Persian]
- Taghavi, N. (1997). *Rural-Urban Migration*. Tehran: Samat Publications. [In Persian]
- Wang, C-M. (2023). Escape to the countryside: Affects and rural eventful atmospheres. *Habitat International*, 140, 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2023.102929>
- Yao, R., Ye, J., & Song, L. (2023). The Impact of the Rural–Urban Migration of Chinese Farmers on the Use of Rural Homesteads: A Threshold Model Analysis. *Land*, 12(7), 1356. <https://doi.org/10.3390/land12071356>
- Zarei Abyaneh, M.H., Salmani, M., Ghadiri Masoom, M., Darban Astana, A., & Torkashvand, Z. (2024). The Role of Reverse Migration in Economic Development (Case Study of Villages in Natanz County). *Journal of Human Geography Research*, 56(2), 255-269. <http://doi.org/10.22059/JHGR.2024.367579.1008645> [In Persian]